

SHAYX BURHONIDDIN SOG'ARCHIY VALIYAT VA MA'NAVIYAT MASKANI: TARIX, MANQABA VA TA'SIROTI

Ravshanova Mahbuba Ozod qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Samarqand viloyatining boy ma'naviy merosi va uning nodir qadamjolaridan biri — Ruhobod mavzesida joylashgan Shayx Burhoniddin Sog'archiy ziyoratgohi hamda ushbu ulug' zotning hayot yo'li tahlil qilinadi. Shayx Burhoniddin Sog'archiyning nasabi, "Sog'archiy" nisbasining kelib chiqishi, Makkai mukarrama va Bag'dodda orttirgan obro'-e'tibori, Xitoyda islom dinini targ'ib qilishdagi o'rni va u kishining dafn etilishi bilan bog'liq manqabalar atroflicha yoritilgan. Shuningdek, u zotning Amir Temur davri ma'naviyatidagi o'rni va tasavvuf tariqatidagi ahamiyati ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *Shayx Burhoniddin Sog'archiy, Samarqand, Ruhobod maqbarasi, Sog'arch qal'asi, Xitoyda islom targ'iboti, Shayx Nuriddin Basir, Amir Temur, tasavvuf, vali, Uvaysiy xirqa.*

KIRISH

Samarqand shahri qadimdan ulug' va mutafakkir ulamolar, so'fiylar hamda valiylarning maskani bo'lib kelgan. Shaharning boy tarixi undagi ma'naviyat maskanlari va qadamjolarida o'z aksini topgan. Shunday qutlug' ziyoratgohlardan biri Samarqand shahridagi Ruhobod mavzesida joylashgan Shayx Burhoniddin Sog'archiy maqbarasidir. Oriflar sultoni, haqiqat burhoni va qutbi dunyo deb e'tirof etilgan ushbu zot xalifa Umar ibn al-Xattob (r.a.) naslidan bo'lib, ulug' va fozil sulolaga mansubdir.

NISBASINING KELIB CHIQISHI VA ILMIY SAFARLARI

"Sog'archiy" nisbasining tarixdagi o'rni VIII asrga taqaladi. Islom lashkarlari Samarqand viloyatiga yetib kelganlarida, Buxoro va Samarqanddan keyingi eng yirik qal'alardan biri bo'lgan Sog'arch qal'asini egallaydilar. Qal'a boshqaruvi Shayx Burhoniddinning ajdodlariga topshiriladi va shundan buyon ularning avlodiga Sog'archiy nomi qo'shib aytiladigan bo'ladi.

Shayx Burhoniddin balog'at yoshiga yetgach, ota-onasining duosini olib Makkai mukarramaga haj ziyoratiga o'tlanadi. Haj amallarini ado etib vataniga qaytgach, ota-onasining vafot etganidan xabar topadi. Ushbu qayg'uga taskin izlab, o'sha davrning yirik ma'naviy markazlaridan bo'lgan Bag'dodga yo'l oladi. Bag'dodda Shayx Nuriddin Basir va Shayx Abdurahmon Isfahoniy kabi o'z davrining mashhur qutblari bilan uchrashib, g'oyat baland martabalarga erishadi.

Shayx Burhoniddin uzoq vaqt Makkada ham yashab, mahalliy ahlining chuqur hurmatiga sazovor bo'ladi. Arab ahli u zotdagi ulug'lik va karomatlarni ko'rib, "Ajam shayxi" hamda "Vali" deb e'tirof etishadi va o'z muammolarini yechishda u kishiga murojaat qilishadi.

XITOYDAGI ISLOM TARG'IBOTI VA VASIYAT

Keyinchalik Shayx Burhoniddin Sog'archiy Sharqqa yo'l olib, Xitoy o'lkasiga boradi va u yerda islom dinini targ'ib etishga katta hissa qo'shadi. Rivoyatlarga ko'ra, u kishining sa'y-harakatlari va da'vati sabab ko'plab insonlar islom dinini qabul qiladilar.

Xitoyda og'ir kasallikka chalingan Shayx Burhoniddin o'g'li Shayxzoda Abu Saidga o'zi vafot etsa, jasadini Samarqandga — Shayx Nuriddin Basirning oyoq tomonlariga dafn etishni vasiyat qiladi. Vasiyatda tobutni tuyaga ortish va tuyaning ortidan ergashish, u qayerda to'xtab deysinib tursa, o'sha yerga dafn etish buyurilgan edi.

Tobut Samarqandga olib kelingach, tuya Shayx Nuriddin Basir maqbarasi atrofini aylanib o'tib, hozirgi Ruhobod mavzesiga kelib to'xtaydi va deysinadi. Qariyb bir yillik safardan so'ng tobut ochilganda, Shayx Burhoniddinning jasadi xuddi hozirgina vafot etgandek so'limay, musaffo holatda saqlangani ko'riladi va u zot ushbu maskanga dafn etiladi.

OMONATLAR VA AMIR TEMUR DAVRI

Tarixiy va ma'naviy manbalarda ta'kidlanishicha, Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v.)dan qolgan muborak 7 dona soch va xirqa (chopon) Xazrati Umar (r.a.), Uveys Qarani, Bobo Rotan hamda Muhammad Omonatdor orqali saqlanib kelgan va Shayx Burhoniddin Sog'archiyga ham ushbu tabarruk omonatlarni qabul qilish sharafi nasib etgan.

Sohibqiron Amir Temur Shayx Nuriddin Basir va Shayx Burhoniddin Sog'archiy ziyoratgohlarini bot-bot ziyorat qilgan va ularning ma'naviy madadiga tayanib katta zafarlarga erishgan. Amir Temur ushbu ziyoratgohlarni dabdabali va jimjimador shaklda qayta qurmoqchi bo'lganida, g'oyibdan "Oddiy bo'lsin" degan ovoz taralgani naql qilinadi. Chunki Shayx Burhoniddin yuksak martabasiga qaramay, umri davomida darveshona va kamtarona hayot kechirishni afzal bilgan edi.

XULOSA

Shayx Burhoniddin Sog'archiy nafaqat Movarounnahr va Arabiston, balki Uzoq Sharq o'lkalarida ham islom ma'rifatini yoygan buyuk arbob, mutasavvuf va avliyo sifatida tarixdan o'rin olgan. U kishining kamtarona hayot yo'li, yuksak ma'naviy martabasi va xalq orasidagi hurmati bugungi kunda ham ziyoratchilar uchun ilhom va namuna manbai bo'lib xizmat qilmoqda. Bugungi Ruhobod ziyoratgohi esa mo'min-mushriflar hamda Samarqandga tashrif buyuruvchi sayyohlar uchun qutlug' va tabarruk maskan sifatida qadrlanadi.